

**PEIRCE A RORTY: POKUS O ZMIERENIE
DVOCH VERZIÍ PRAGMATIZMU**

EMIL VIŠŇOVSKÝ, Katedra filozofie a dejín filozofie, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského, Bratislava, SR

VIŠŇOVSKÝ, E.: Peirce and Rorty: An Attempt at a Reconciliation of Two Versions of Pragmatism
FILOZOFIA 70, 2015, No. 7, pp. 497-504

The author questions the traditional views of pragmatism and semiotics as having originated independently one from the other; i. e. that of Peirce creating semiotics first and pragmatism following afterwards, or *vice versa*. For him it seems more plausible that semiotics and pragmatism were just two parts of Peirce's early project which brought together philosophy and science. This provided the basis for what has yet to be developed, namely the project of "semiotic pragmatism", or, more generally, the "semioticization of philosophy". The article outlines this very project, which R. Rorty had misunderstood and therefore completely ignored. The author contends that *pace* Rorty, the meaning of semiotics is as important to pragmatism as the meaning of pragmatism is to semiotics. He shows, however, how these two seemingly antagonistic versions of pragmatism could be reconciled.

Keywords: Ch. S. Peirce – Pragmatism – Semiotics – W. James – Semioticization of philosophy – R. Rorty – Semiotic pragmatism

Úvod. Súčasní pragmatisti čelia vážnej dileme: sú nútení vyberať si (prinajmenšom) medzi dvoma podstatne odlišnými a opačnými, dokonca protikladnými a nekompatibilnými verziami svojej filozofie: 1. peirceovskou verziou s C. Wrightom, C. I. Lewisom, W. Sellarsom, W. V. O. Quinom, D. Davidsonom na jednej strane, teda scientisticou líniou, o ktorej sa dá dokladovať, že má blízko k analytickej filozofii, a 2. jamesovsko-deweyovskou verziou s F. C. S. Schillerom, R. Rortym a ich nasledovníkmi, teda humanisticou líniou, o ktorej sa dá dokladovať, že je blízka kontinentálnej filozofii, ba dokonca aj tzv. postmodernistickej škole s Nietzscheom ako jej predchodcom (pozri Misak 2007; 2013).¹ Zástancovia tohto rozkolu (napr. Haack 2006) nepripúšťajú, že uvedená „bifurkácia“ by mohla byť len vecou „filozofického vkusu“, ale považujú za vážnu nehodu to, že druhá (humanistická) línia odvieďla pragmatizmus príliš ďaleko od jeho pôvodných princípov, a to princípov vedy a peirceovského zámeru rozvíjať pragmatizmus ako pravú „vedeckú filozofiu“. Preto by súčasní a ďalší (noví) pragmatisti mali nasledovať skôr Peircea než Jamesa alebo Deweyho, a dostať tak filozofiu naspäť na bezpečnú kantovskú cestu vedy. Jednoducho, peirceovská verzia pragmatizmu je tá najlepšia; ona jediná je

¹ Podobnú interpretáciu pragmatistického rozkolu uvádza a obhajuje aj F. T. Burke (Burke 2013).

hodná toho, aby bola ďalej rozvíjaná. Pragmatizmus je a má byť filozofiou pravdy založenou na teórii pravdy bez ohľadu na všetky ďalšie možnosti (pragmatizmus ako teória významu, teória hodnoty, teória konania, teória demokracie, teória technológie atď.).

Hneď na úvod treba uviesť, že takéto pokusy stavať jednu verziu pragmatizmu proti druhej nie sú najšťastnejšie a nezodpovedajú pluralitnému duchu samotnej tejto filozofie. Napríklad podľa C. Koopmana oveľa sľubnejšie je hľadať a rozvíjať body konvergencie, a prezentovať tak pragmatizmus ako bohatú, diverzifikovanú a kompetentnú školu myslenia, ktorá nemá iba jedného spoločného menovateľa, ale má ich hneď niekoľko. Nech už sú kandidátmi na týchto spoločných menovateľov pojmy skúsenosti a návyku na jednej strane, alebo pojmy jazyka a významu na druhej strane, všetky môžu tvoriť perspektívnu pragmatistickú filozofiu „tretej vlny“ (Koopman 2009).²

Peirceov semiotický pragmatizmus. Pragmatizmus a semiotika sa vo všeobecnosti pokladajú za Peirceove najdôležitejšie a zrejme aj najtrvalejšie príspevky do filozofie a vedy. Niet žiadnych pochyb o tom, že sú u Peircea neoddeliteľne späté a vzájomne sa prenikajú. Aj keď sa dá predpokladať, že niet nikoho, kto by netvrdil (aspoň intuitívne), že pragmatizmus a semiotika sú vzájomne prepojené, celkom bežne sa prezentujú ako oddelené či nezávislé, keď filozofi na jednej strane berú pragmatizmus ako Peirceov hlavný projekt a semiotiku ako vedľajší, kým lingvisti i ďalší vedci na druhej strane pokladajú semiotiku za hlavnú a pragmatizmus (ak vôbec o ňom hovoria) za vedľajší. Tým vznikol dojem, že Peirce vytvoril pragmatizmus a semiotiku akosi oddelene a nezávisle, a to buď paralelne, alebo v sukcesii (hoci nie vždy je jasné, čo vzniklo skôr).

Štandardný, najčastejšie uvádzaný príbeh o vzťahu pragmatizmu a semiotiky u Peircea má takúto podobu: Peirce najprv v článkoch z rokov 1868 – 1869 založil semiotiku, kým pragmatizmus nasledoval o dekádu neskôr v článkoch z rokov 1877 – 1878.³ Podľa tejto interpretácie sa Peirce stal semiotikom predtým, než sa stal pragmatistickým filozofom, čo sa explicitne vyjadruje v téze, že „semiotika je základom pragmatizmu“. Keby teda nebolo semiotiky, nebolo by ani pragmatizmu.⁴

Štandardný príbeh pokračuje ďalej takto: Peirce na princípoch a ideách pragmatizmu ďalej celé štvrtstoročie až do svojich prednášok na Harvardovej univerzite v roku 1903 nepracoval, zatiaľ čo na semiotike pracoval kontinuálne. Keby nebolo Williama Jamesa a jeho verejnej deklarácie v prednáškach na univerzite v Berkeley v roku 1898, podľa ktorej práve Peirce založil filozofiu pragmatizmu vo svojich článkoch z rokov 1877 – 1878 –

---

² Aj podľa Burke „pragmatizmus nie je a nikdy nebol jedinou doktrínou“, ale ani jednotnou metódou či filozofickým prístupom (Burke 2013, 3-4). Je to však určitá koncepcia presvedčenia založená na pojme návykov ako pravidiel konania, teda aj teória konania, a ďalej teória významu založená na logikom inferencializmu a operacionalizmu (Burke 2013, 161).

³ Napr. podľa J. Fitzgeralda princípy teórie znakov slúžili ako premisy pri odvodzovaní pragmatistickej maximy (Fitzgerald 1966).

⁴ Peirce sám v roku 1904 v liste Christine Ladd Franklin poznamenal: „Pragmatizmus je jedným z výsledkov môjho štúdia formálnych zákonov znakov, štúdia, ktoré sa riadi matematikou a známymi faktmi každodennej skúsenosti, a žiadnou inou vedou“ (Ladd-Franklin 1916, 720).

čím James výrazne prispel k zrodu tohto štandardného príbehu o vzniku pragmatizmu⁵ –, Peirce by sa možno už nikdy nevrátil k vysvetľovaniu a objasňovaniu svojich ideí, ktoré Jamesa (a cez neho Deweyho i ďalších) inšpirovali tak výrazne, že konštituovali prvú originálnu americkú školu filozofie.

Ak vezmeme do úvahy Peirceovo empirické vedecké a kantovské pozadie, je nepredstaviteľné, ako mohol niekto tvrdiť, že takéto oddelenie pragmatizmu a semiotiky existovalo a že Peirce bol najprv vedcom – ako semiotik – a že filozofom – ako pragmatista – bol až následne. Jeho projekt bol zároveň filozofický i vedecký od samého začiatku: po absolvovaní chémie na Harvardovej univerzite (1863) a popri fyzikálnom výskume v Inštitúte pre výskum pobrežia USA (od 1859), ako aj popri práci v oblasti matematiky a logiky (od 1860) súbežne pracoval aj vo filozofii, čo najprv kulminovalo v jeho prvej filozofickej prednáške o novom zozname kategórií (v máji 1867, publikovanej v 1868). Jeho hlavnými terčmi kritiky boli Kant (v otázke kategórií) a Descartes (v otázke metódy).

Povedané veľmi priamo: Semiotika nepredchádzala pragmatizmus, ale obidve disciplíny sa konštituovali súčasne v roku 1868 ako jedna filozoficko-vedecká koncepcia sveta a človeka. Semiotický obrat a pragmatistický obrat sa uskutočnili súbežne v tom istom čase. Richard Bernstein presvedčivo vyložil tento neštandardný príbeh, keď vysvetlil, že „pôvod amerického pragmatizmu leží v pozoruhodnej sérii článkov, ktoré (Peirce – E. V.) publikoval v rokoch 1868 – 1869 v časopise *Journal of Speculative Philosophy*“ (Bernstein 2010, 17). Sú to články, ktorými Peirce podľa štandardnej mienky založil semiotiku.⁶ Z filozofického hľadiska je ich obsahom radikálna kritika karteziizmu (introspekcie, dualizmu, epistemologickej reprezentácie atď.), ktorá ako svoju organickú časť zahŕňala jeho „neoscholastický“ obrat, keď uviedol počiatočný bod svojho semiotického obratu: „Všetko myslenie sa odohráva v znakoch“ (CP 5.253). Toto vystúpenie z „karteziánskeho divadla“ či rozbitie „našej sklovitej podstaty“ (t. j. rortyovského „zrkadla prírody“) bolo kľúčovým logickým krokom k novému pragmatistickému filozofickému svetonázoru. Nebol to len krok k „možným praktickým dôsledkom“ našich myšlienok (pojmov), ako to formuloval vo svojej pragmatistickej maxime z roku 1878 (CP 5.402) ako novej metóde „vyjasňovania našich ideí“, ale bol to zároveň krok k novej teórii významu všetkých, nielen lingvistických znakov (Queiroz, Merrell 2006). To znamenalo založenie filozofickej, resp. všeobecnej semiotiky (ako ju dnes chápe H. Eco). Preto semiotika neslúžila Peirceovi ako „základ“ pragmatizmu ani *vice versa*. Pragmatizmus a semiotika sú organicky navzájom späté a tvoria originálny „semiotický pragmatizmus“, t. j. filozofiu, ktorej ďalekosiahle dôsledky sa v detailoch začínajú chápať až dnes.

Treba zdôrazniť, že práve Peirceov všeobecný filozofický, ako aj vedecký projekt

---

⁵ Aj James príslovečne referoval na ich diskusie z minulosti v Metafyzickom klube v roku 1872. Termín „pragmatizmus“ sa musel objaviť už v týchto diskusiách (Menand 2001), ale Peirce ho vo svojich článkoch z rokov 1877 – 1878, ktoré sa všeobecne považujú za rodné listy pragmatistickej filozofie, nepoužil. Išlo tu len o Jamesovu domnienku a jeho zvláštnu ignoranciu Peirceových pragmatisticko-semiotických článkov z rokov 1868 – 1869.

⁶ „Questions Concerning Certain Faculties Claimed for Man“ (1868), „Some Consequences of Four Incapacities“ (1868), „Grounds of Validity of the Laws of Logic“ (1869).

v tomto ranom štádiu, jeho diela od článkov z rokov 1868 – 1869 po články z rokov 1877 – 1878⁷ zahŕňali prepracovanie celej série náročných teoretických otázok v ich vzájomnej prepojenosti: od problému myslenia (mysle, presvedčenia) cez problém poznania (istoty, jasnosti) až po problém znakov, významu, konania, reality atď. Peirceov objav významu procesu semiózy pri riešení (takmer) všetkých tradičných filozofických problémov bol jednoducho revolučný.

Organická jednota pragmatizmu a semiotiky. Po tomto revolučnom začiatku sa Peirce celý život usiloval dokázať organickú jednotu (a syntézu) pragmatizmu a semiotiky. S istým uspokojením to dosiahol až v poslednej fáze svojho tvorivého úsilia.⁸ Zvolil stratégiu vziať semiotiku (spolu s logikou abdukcie) ako súčasť tohto dôkazu pragmatizmu, a to zvlášť dôkazu pragmatistickej maximy (Višňovský 2014). V jednom z článkov z roku 1905 v časopise *The Monist* Peirce reformuloval svoju pragmatistickú maximu v semiotickej forme takto: „Celý intelektuálny význam akéhokoľvek symbolu spočíva v totalite všetkých všeobecných spôsobov racionálneho konania, ktoré budú po akceptovaní symbolu nasledovať za podmienok všetkých možných okolností a túžob“ (CP 5.438).

V tomto štádiu sa v dôsledku novej výmeny názorov na pragmatizmus, ktorá medzi Peirceom a Jamesom prebiehala od roku 1898, posunul bližšie k rozpracovaniu vlastnej verzie pragmatizmu. Tú posvätil v roku 1905 menom „pragmaticizmus“ (CP 5.414), čím mienil explicitne teoretickú vedeckú filozofiu, ktorej hlavným cieľom je vypracovanie teórie významu (a nie teórie konania či pravdy), pričom pojem významu chápal v oveľa širšom zmysle než len lingvistickom. Podľa neho je to predovšetkým teória významu myslenia (pojmov, teórií), a keďže myslenie je tiež konanie, tak je to zároveň aj teória významu konania; no keďže myslenie je tiež znak, musí to byť semiotická teória. Inými slovami, pragmatistická teória významu musí byť zároveň všeobecnou semiotickou teóriou. Význam v pragmatizme sa netýka len slov a jazyka, ale aj činov a udalostí (čo chcel vášnivo dokázať a obhájiť aj James). „Čítať“ konanie a jeho výsledky (udalosti) semioticky znamená „čítať“ ich význam, čo nie je možné inak ako ich čítaním ako znakov.⁹

Ako však môžeme uskutočniť túto úlohu „zjednotenia“ pragmatizmu a semiotiky v jednej koherentnej teórii? Peirce rozlišoval nielen rôzne druhy znakov, ale aj rôzne druhy významov. Napriek faktu, že proces semiózy ako praktický proces môže pokračovať donekonečna, v teórii by sme sa mali snažiť formulovať čosi ako „najlepší význam“ – nie v tom zmysle, že by nemohol byť reinterpretovaný, ale v zmysle konečného alebo najvyššieho možného významu. Z pragmatistického hľadiska by sme mali hľadať dôsled-

---

⁷ „The Fixation of Belief“ (1877), „How to Make Our Ideas Clear“ (1878), „The Doctrine of Chances“ (1878), „The Probability of Induction“ (1878), „The Order of Nature“ (1878), „Deduction, Induction, and Hypothesis“ (1878).

⁸ Podľa Peircea pragmatizmus sa mal stať vedeckou filozofiou. Preto si myslel, že pragmatizmus má byť založený, zdôvodnený, obhájený, a dokonca testovaný a dokázaný rovnakým spôsobom ako každá iná veda. A to je úloha logiky, nie psychológie.

⁹ Napríklad emócie: Aký druh aktu je znakom lásky, príp. nenávisťi?

ky, ktoré znak môže priniesť vo forme interpretanta.¹⁰ Ak teda vieme nájsť formu najlepšieho interpretanta, ktorý bude praktický v zmysle dispozície na konanie (nie konaním samým), bude aj konečný v zmysle „najvyšší“, pretože v teórii si už namiesto neho nevieme nič predstaviť. Peirce našiel najlepšieho interpretanta, ktorý je v plnom súlade s jeho pragmatistickou maximou – je ním návyk.

Z pragmatistického filozoficko-semiotického hľadiska nemôže existovať iná forma najlepšieho interpretanta než náš sklon (pripravenosť) konať istým spôsobom – a to je návyk alebo zmena návyku. To, ako rozumieme nejakému znaku, najlepšie reprezentujú naše návyky, ktoré sú konečnou potenciálnou príčinou (proximativnou bázou) našich činov. V rukopise s názvom „A Survey of Pragmaticism“ (1906) Peirce vysvetľuje svoj koncept „najlepšieho logického interpretanta“ takto: „Možno dokázať, že jediným mentálnym účinkom, ktorý sa dá takto dosiahnuť a ktorý nie je znakom, ale má všeobecné využitie, je zmena návyku; tým mienim modifikáciu sklonov človeka ku konaniu, ktorá vyplýva z predošlých skúseností alebo z predošlých prejavov jeho vôle a činov, prípadne z komplexu obidvoch týchto druhov príčin“ (CP 5.476). Malo by teda byť jasné, že spojenie medzi pragmatizmom a teóriou znakov sa realizuje prostredníctvom teórie interpretantov, presnejšie teórie najlepšieho interpretanta, ktorým je návyk konať istým spôsobom. Fitzgerald to identifikuje takto: „Peirceov pragmaticizmus spočíva v tvrdení, že účinkom znaku, ktorý konštituuje význam znaku, je návyk interpretátora. Jeden znak sa dá odlišiť od druhého, pokiaľ dáva vzniknúť rozdielnemu návyku alebo návykom“ (Fitzgerald 1966, 158).

Rortyho vstup. Nechcem tvrdiť, že všetci pragmatisti majú byť peirceovskí semiotici (ani že všetci semiotici majú byť pragmatisti). Avšak za ignorovanie peirceovského semiotického obratu vo filozofii by sme mohli zaplatiť veľmi vysokú cenu. Ako príklad chcem uviesť dôležitý problém sporu medzi reprezentacionizmom a antirepresentacionizmom.

V predošlej časti som rozlíšil dve verzie pragmatizmu vo vzťahu k semiotike: semiotický peirceovský pragmatizmus a ďalšie druhy nesemiotického antipeirceovského pragmatizmu. Jedným z nich je aj pragmatizmus Richarda Rortyho, ktorý odmietol Peircea ako filozofa s tým, že „sa nikdy nevedel rozhodnúť, *na čo* potrebuje svoju všeobecnú teóriu znakov ani ako by mala vyzerat' a aký by mal byť jej vzťah k logike či epistemológii“, takže jeho prínos do pragmatizmu sa redukuje len na to, že mu dal meno a inšpiroval Jamesa“ (Rorty 1982, 161). Na svoju vlastnú škodu Rorty prehliadol význam semiotickej dimenzie Peirceovho pragmatizmu napriek tomu, že ho podrobne študoval aspoň dva roky (o čom sa však ex post s ľútosťou vyjadril ako o stratených rokoch; Rorty 1995, 92). Napriek tomu si myslím, že to nie je fatálna chyba alebo bifurkácia, ktorá by sa nedala prekonať. Skôr než udržiavať dve nekompatibilné verzie pragmatizmu, peirceovskú a rortyovskú, stojí za to pokúsiť sa nájsť nejaké body ich konvergencie (Colapietro 2011). Otázku možno položiť aj takto: Ako je možné akceptovať Peircea, a neodmietnuť pritom Rortyho, a *vice versa*? Alebo: Ako môžu peirceovci inkorporovať Rortyho a rortyovci Peircea?

---

¹⁰ Interpretant je v Peirceovej teórii znakov nevyhnutná podmienka toho, aby niečo mohlo byť znakom; je to všetko, čo má za následok istý efekt u interpretátora (CP 6.347; Fitzgerald 1966, 11).

Peirce i Rorty sú antikarteziáni, v čom nepochybne spočíva dôležitý bod ich konverencie. Byť antikarteziánom znamená hľadať alternatívnu filozofiu artikuláciou radikálne iného chápania poznania a mysle. Rortyho verzia pragmatizmu je antirepresentacionizmus. Peirceova verzia je reprezentacionizmus. Podľa Rortyho myslenie nie je zrkadlo prírody, kým podľa Peircea každá myšlienka je znak. U Rortyho ako pragmatistu účelom myslenia je adaptácia na realitu, nie jej kopírovanie. U Peircea ako pragmatistu účelom znaku je reprezentovať, t. j. zastupovať realitu. Podľa toho Rorty považuje Peircea len za ďalšieho reprezentacionistu. Avšak ich chápanie pojmu reprezentácie je radikálne odlišné – a to je práve to, čo Rorty u Peircea nedokázal pochopiť. Podľa Rortyho totiž každý pojem reprezentácie je len epistemologické „zrkadlenie“, kým podľa Peircea znak ako reprezentácia je len jedna časť reality, ktorá stojí namiesto inej časti reality – zastupuje ju –, aby tak poskytla nástroj na jej pochopenie. Peirceov pojem reprezentácie nie je epistemologický, ale semiotický a ako taký je použitý práve v rortyovskom antirepresentacionistickom zmysle ako adaptácia na realitu, nie jej zrkadlenie, čo Rorty nepostrehol. Aj keď Rorty odmietol Peirceov reprezentacionizmus, nevšimol si, že Peirce nepoužíval pojem reprezentácie v mentalistickom, obrazovom a „zrkadliacom“, ale v semiotickom zmysle. Znak u Peircea nie sú zrkadlá, ale reprezentameny.¹¹ Môžeme dokonca zovšeobecniť a povedať, že Rorty si vôbec nevšimol nielen celkový semiotický charakter Peirceovho pojmu reprezentácie, ale ani semiotický charakter jeho filozofie, zrejme aj preto, že odmietal Peirceov vedecký prístup k filozofii. Napriek tomu Rortyho epistemologický antirepresentacionizmus a Peirceov semiotický reprezentacionizmus predstavujú podstatný bod ich konverencie.

Semiotizácia filozofie. Peirceov filozofický pragmatizmus je semiotický skrz-naskrz napriek tomu, že ho nerozpracoval do všetkých detailov. Začal však tvorivý revolučný proces vo filozofii, ktorý môžeme nazvať jej „semiotizáciou“. V istom zmysle je to len iné meno pre „pragmatizáciu“ filozofie. Čo konkrétnejšie to môže znamenať?

1. V ontológii je obrat od objektov k znakom cestou k pochopeniu reality. Semióza je prirodzený proces vyskytujúci sa v prírode, pričom je to aj jedna z podstatných socio-kultúrnych praktík. Takto tradičný dualizmus fyzického a mentálneho, ktorý je len formou dualizmu prírodného a kultúrneho, stráca svoj základ a význam.

2. V epistemológii je obrat od ideí k znakom cestou k pochopeniu poznania. Rieši dualizmus reprezentacionizmu a antirepresentacionizmu, pretože poznanie ako semioticky pochopená reprezentácia eliminuje poznanie ako mentalisticky pochopenú reprezentáciu, t. j. ako „zrkadlenie prírody“.

3. V antropológii je obrat od tradičných koncepcií človeka (ako racionálnej, duchovnej, duálnej bytosti atď.) cestou k pochopeniu človeka ako semiotickej sebainterpretujúcej bytosti, vytvárajúcej univerzum znakov v záujme pochopenia univerza objektov a ich významov, a zároveň cesta k zmene sebaobrazu ľudstva a návykov jeho správania na báze

---

¹¹ Reprezentamen v Peirceovej teórii znakov je stredný člen v triadickom kauzálnom vzťahu semiózy medzi objektom a interpretantom (CP 1.540-541), teda vlastne samotný znak, ktorý zastupuje objekt pre subjekt (CP 2.242).

týchto významov. Je to spôsob vytvárania zmysluplného života cestou interpretácie hodnôt ako znakov ľudskej „nesklovitej podstaty“.

Hodnota a význam semiózy alebo znakov všeobecne je zjavne pragmatická: znaky slúžia ako prostriedky, médiá na manipuláciu s objektmi a na ich poznanie jej prostredníctvom. Znaky sú len nástroje na zaoberanie sa realitou (CP 4.447), nie sú to jej zrkadlá.

Za najvýznamnejší počin v Peirceovej filozofii považujem jeho semiotický obrat. Avšak akceptovať tento obrat znamená akceptovať aj Rortyho obrat, nech to znie akokoľvek paradoxne. To, čo Rorty chcel od filozofie, začal Peirce uskutočňovať takmer sto rokov pred ním. Rozvinúť semiotizáciu filozofie znamená naplňovať Rortyho najlepšie intencie: zbaviť sa starého reprezentacionizmu ako zrkadlenia a spojiť niekoľko sebaobrazov človeka do jedného obrazu, ktorý by mohol zahŕňať:

1. obraz človeka ako prírodnej bytosti (naturalizmus, evolucionizmus) a zároveň
2. obraz človeka ako kultúrnej bytosti (hermeneutika), čím by vznikol jeden postpeirceovský
3. obraz človeka ako semiotickej bytosti (sebainterpretácia, sebakreácia).

Podľa tohto obrazu sme my, ľudia, bytosti, ktoré vytvárajú a používajú nielen veci a objekty, jazyk a významy, ale ktoré vytvárajú a používajú aj znaky, pričom jazykové znaky sú iba jednými z nich. Zdá sa, že peirceovsko-rortyovská fúzia je smer, ktorým sa Umberto Eco uberá ako semiotický filozof už niekoľko desaťročí (Eco1993). Kládne rortyovské otázky o ľudských bytostiach ako kultúrnych a jazykových bytostiach, avšak rieši ich za pomoci peirceovskej metodológie. Pragmatisti by mali študovať nielen jazykové a mimojazykové sociokultúrne praktiky, ako to už robí Robert Brandom, ale predovšetkým by sme mali študovať ľudské semiotické praktiky (ako to už robí Eco).¹²

Záver. Ak vo filozofii tradične ide o otázku myslenia (Čo je myslenie? Aký má zmysel? Ako súvisí s realitou?), tak Peirceovi primárne išlo o otázku, ako môže byť myslenie zakotvené v realite (Burke 2013, 5). Podľa neho je to možné prostredníctvom konania, pretože práve konaním sme zakotvení v realite. Ak túto otázku nevyriešime, tak odtrhneme myslenie od reality a budeme tvrdiť, že medzi nimi nie je žiadny vzťah, že realita je jedno, a naše myslenie čosi iné a že si môžeme o realite myslieť každý čo chceme, teda len ju rôzne interpretovať či opisovať. To však netvrdil ani Rorty, ani James či Schiller, keď odmietali vzťah korešpondencie a namiesto neho kládli vzťah koordinácie: myslenie koordinuje naše konanie priamo v realite, ktorej je tak súčasťou. Sotva máme na túto koordináciu lepšie prostriedky, než sú znaky, pretože „všetko myslenie sa odohráva v znakoch“ (CP 5.253). Aj keď filozofia pragmatizmu začala vlastne Peirceovým semiotickým obratom, postupne strácala svoju semiotickú perspektívu a väčšina pragmatistov (vrátane niektorých oddaných peirceovcov) sa viac či menej vedome zaplietala do tradičných

---

¹² Rorty takisto odmietol Ecovu semiotiku v presvedčení, že aj on podobne ako Peirce konštruuje znaky ako reprezentačné zrkadlá prírody (práve tak ako karteziáni konštruujú idey a analytickí filozofi prvky jazyka), pretože nevidel semiotický význam znakov ako pravých reprezentácií. Rorty odhodil peirceovskú semiotiku pre jej údajnú scientistickú ambíciu, keďže podľa neho niet žiadnych „zákonov interpretácie“ (Rorty 1995).

spôsobov filozofovania napriek tomu, že sa hlásila k antikartezianizmu a občas (ako napr. Rorty) k antikantovstvu, ba dokonca aj k antiplatonizmu. Bez semiotizácie ako svojej podstatnej súčasť však pragmatistická revolúcia vo filozofii sotva môže byť efektívna.

Literatúra

- BERNSTEIN, R. (2010): *The Pragmatic Turn*. Cambridge: Polity.
- BURKE, F. T. (2013): *What Pragmatism Was*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- COLAPIETRO, V. (2011): Richard Rorty as Peircean Pragmatist: An Ironic Portrait and Sincere Expression of Philosophical Friendship. *Pragmatism Today*, 2, 31-50.
- COLLINI, S. (ed.) (1995): *Interpretácia a nadinterpretácia*. Bratislava: Archa.
- ECO, U. (1993): On Semiotics and Pragmatism. Interview by Chong-Min Hong, David Lurie and Jiro Tanaka. *The Harvard Review of Philosophy*, Spring, 14-17.
- FITZGERALD, J. J. (1966): *Peirce's Theory of Signs as Foundation for Pragmatism*. The Hague and Paris: Mouton and Co.
- HAACK, S. (ed.) (2006): *Pragmatism Old & New*. Amherst, NY: The Prometheus Books.
- KOOPMAN, C. (2009): *Pragmatism as Transition: Historicity and Hope in James, Dewey, and Rorty*. New York: Columbia University Press.
- LADD-FRANKLIN, C. (1916): Charles S. Peirce at the Johns Hopkins. *The Journal of Philosophy Psychology, and Scientific Methods*, 13, (26), 715-723.
- MENAND, L. (2001): *The Metaphysical Club: A Story of Ideas in America*. New York: Farrar, Straus, and Giroux.
- MEYER, B. (2008): The Implications of Peirce's Marriage of Semiotics and Pragmatism. *COGNITIO-ESTUDOS: Revista Eletrônica de Filosofia*, 5, 152-171. Dostupné na: <http://www.pucsp.br/pos/filosofia/Pragmatismo> (navštívené 8. 2. 2015).
- MISAK, C. (ed.) (2007): *New Pragmatists*. Oxford: Clarendon.
- MISAK, C. (2013): *The American Pragmatists*. Oxford: Oxford University Press.
- NUBIOLA, J. (2001): Peirce on Complexity. In: W. Schmitz (ed.): *Sign Processes in Complex Systems. Proceedings of the 7th International Congress of the IASS-AIS*. Dresden: Thelem 2001, 11-23.
- PEIRCE, C. S. (1931 – 1958): *Collected Papers of Charles Sanders Peirce*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- PEIRCE, C. S. (1992 – 1998): *The Essential Peirce*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- QUEIROZ, J., OMERRELL, F. (2006): Semiosis and Pragmatism: Toward a dynamic concept of meaning. *Sign Systems Studies*, 34, 37-64.
- RORTY, R. (1982): *Consequences of Pragmatism*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- RORTY, R. (1995): Pút pragmatistu. In: Collini, S. (ed.): *Interpretácia a nadinterpretácia*. Bratislava: Archa, 89-107.
- VIŠŇOVSKÝ, E. (2014): Peirceova maxima pragmatizmu. *Filozofia*, 4 (69), 307-331.

Príspevok vznikol na Katedre filozofie a dejín filozofie FiF UK v Bratislave v rámci projektu VEGA SR č. 1/0778/13.

Emil Višňovský
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Gondova 2
814 99 Bratislava 1
Slovenská republika
e-mail: visnovsky@uniba.sk